

**СПЕЦИФІКА ТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ
РОКСОЛАНИ В РОМАНІ Т. І О. ЛИТОВЧЕНКІВ
«КИНДЖАЛ ПРОТИ ШАБЛІ»**

Неволю жінки як випробування долі та становлення особистості своєрідно зображено в романі Т. і О. Литовченків «Кинджал проти шаблі». Твір привертає увагу неймовірним сюжетом, вибудованим авторами з можливих доступних біографічних відомостей та з авантюрним використанням художнього вимислу. Поєднуючи історичні події та життєві долі персоналій, письменники виводять версію про те, що Роксолана є матір'ю Дмитра Вишневецького. Це кардинально відрізняє постать легендарної жінки від раніше інтерпретованих образів. Літературознавець В. Разживін зазначив: «Руйнація звичної фабули, утвердження як головного рушія подій мотиву помсти дало змогу письменникам витворити новий образ Роксолани, із акцентуванням не на винятковості долі, не на героїчному аспекті чи патріотизмі, а на звичайних людських рисах. Авторська версія цілком оригінальна, вступає в певні суперечності із сформованим у творах ХХ ст. каноном» [2, с. 198].

Для образу Роксолани, як типу полонянки, в романі Т. і О. Литовченків характерне змалювання зовнішніх і внутрішніх рис у розвитку, що підкреслює зміни стану, поглядів і цінностей жінки. У портретній характеристиці увиразнюються очі та волосся, часто вказується на небездоганність жіночої краси. Такий підтекст мотивує виділити в постаті харизматичність образу: «не красуня, але миловидна, з товстелезним рудими косами й виразними зеленими очима» [1, с. 12]. Прагнення героїні до помсти за втрачену любов і розлуку з дитиною увиразнюються її винятковим талантом, розумом та вдачею. На кожному етапі життя Олександри – Анастасії – Роксолани – Хуррем ці якості проявляються в динаміці. Дитинство: «...Вже до шести років дівчинка досить непогано читала Молитослов і Псалтир, до семи опанувала латину, до восьми – давньогрецьку» [1, с. 11]; зав'язування стосунків, кохання з князем Іваном

Вишневецьким: «Коли ж молоді люди залишалися разом, доглядальниця розважала хворого читанням уголос Святого Письма, поетичних творів Гомера, сказань про небезпечні пригоди мандрівників і завойовників нових земель...» [1, с. 20–21]; самовираження в турецькому полоні: «розмовляє кількома мовами й навіть латиною, вміє шити, вишивати» [1, с. 89]; «весь вільний час ... продовжує проводити у бібліотеці, вона тепер вільно читає Коран» [1, с. 127]; «іноді брала лютню, награвала і співала для власного задоволення...», «а безсонними ночами при свічі писала вірші про самотність» [1, с. 130]. Роксолана знається на лікуванні, смачно готує, гарно малює і танцює. Свої здібності вона вдосконалює на чужині, перебуваючи в неволі. Можливості розвинути використовує заради здобуття достойного місця в гаремі султана, що й забезпечує їй пріоритетність серед дружин та палке кохання чоловіка. Отримавши статус султанші, вона приймає самостійно багато рішень, часто таємно від чоловіка й оточення; зустрічається з послами; листується з польською королевою.

У характері героїні чітко проглядаються риси волелюбності й непокірності, що загострюються в життєвих випробуваннях – захисті від набігів бусурманів у Рогатині, самообороні під час фатального захоплення в полон підступними ворогами, помсті за смерть подруги в палаці султана.

Ключовий епізод у романі – отримання в подарунок від коханого Івана кинджала та вправне володіння зброєю. Посилюється увага на неординарності жінки в намаганнях оборонятися і вбивати ворога. Уміння захищатися і нападати допомагають жінці долати всі перешкоди. В умовах життя на чужині ці навички вдосконалюються. Роксолана вдається до витончених засобів помсти, організовує знищення тих, хто заподіює їй зло, вигадує способи катувань, використовує отруту, що призводить до невиліковної хвороби «біле безумство». Спершу її жертвами стають вбивці кращої подруги Марисі-Нейші, пізніше – челядники князя Вишневецького, в яких впізнала своїх колишніх викрадачів (їх замучили в страшних катуваннях під наглядом султанші). Роксолана організовує мучинецьку загибель Дмитра Вишневецького, якого помилково вважала молодшим нащадком Івана Вишневецького і княгині

Анастасії Олізарової. За художньою версією роману, Дмитро Вишневецький є рідним сином Роксолани. Страшну правду Роксолана дізнається надто пізно – на тілі замученого Байди вона помічає важливий знак – «родимку незвичайної форми, у вигляді тонкої вигнутої шаблі» [1, с. 287]. Ця родимка належить тільки її дитині. Душевні муки жінки нестерпні.

Авторська версія, розгорнута в романі «Кинджал проти шаблі», досить цікава й смілива. Це дало можливість переконливо показати сутність трагізму жінки з України, яка втратила волю, віру, родину і врешті саму себе. Роксолана помирає через тиждень після загибелі Дмитра Вишневецького.

Тип «жінки-полонянки» в романі Т. і О. Литовченків створений на основі адаптації відомих історичних подій до художньої белетристики. Оригінальність образу не стільки в її незвичайних рисах і винятковості поведінки в загострених ситуаціях, скільки в акцентуації крайніх меж трагізму долі. Розгортання неординарної версії показує формування жінки-месниці. Для увиразнення специфічного образу автори демонструють жорстокі сцени вбивств, катувань і страждань жертв. Водночас багато уваги зосереджено на духовному багатстві Роксолани, її потягу до мистецтва, прагненні до знань. Жінка згадує рідну землю, співає українські пісні, не забуває рідну мову. Вона розуміє безвихідь своєї ситуації і належно приймає її. Описуючи все це, автори роману дотримуються певної ідеї – показати шлях вольової жінки до помсти. Тож образ Роксолани в романі «Кинджал проти шаблі» виявляє жіночий тип – «полонянка-месниця».

Література

1. Литовченко О. і Т. Кинджал проти шаблі. Харків : ТОВ Творч. об-ня «Гімназія», 2013. 315 с.
2. Разживін В. Своєрідність інтерпретації образу Роксолани в романі подружжя Литовченків «Кинджал проти шаблі». *Вісник Запорізького національного університету*. Філологічні науки. 2015. № 1. С. 192–198.